

minskas, det är det första steget som kostar. Tankar och konstformer skall fritt kämpa om rätten att överleva genom folkets fria val. "Lagen kan inte beskydda oss mot någon form av konst under hänvisning till det allmänna rättsmedvetandet. Ordet är till för att kränka rättsmedvetandet och för att ständigt förändra det."

Detta är, i starkaste sammandrag, Groths resonemang. När det gäller farorna för friheten är detta resonemang sannolikt överdrivet; det är tydligen inspirerat av Mykleprocessen. Men Groth har utan tvivel rätt i att känslan för frihetens värde är svagare nu än under skeden då friheten framstod som ett stort mål att vinna. Det är naturligt att det är så, det är just en konsekvens av frihetens seger; det vi betraktar som självfallet och tryggt kan vi inte känna samma passion för som då det gäller efterlängtnad eller hotade ting. Men därför är det nödvändigt att påminna om frihetens omistlighet, att söka ge frihetstanken friskhet och vitalitet, att se friheten ung och vacker som förr.

I striden för friheten bör det erkännas, och det gör Groth, att den "inte är gratis". De stora frihetsideologerna från 1800-talets början — J S Mill eller Constant — tänkte sig alltför ofta friheten som något alltigenom gott, som ett värde utan fläckar. Religioner, idéer, tankar skulle konkurrera, och segern skulle gå till det goda, till sanningen; det finns några ord hos Groth som erinrar om denna överspända åskådning. Men vi vet nu att grupper, klasser och nationer kan föras vilse i frihetens hägn, att sanningen — hur man än fattar det ordet — inte alltid segrar i konkurrensen. Det är lika litet ett skäl mot friheten som demokratins misstag är ett skäl mot den allmänna rösträtten.

Några garantier, någon trygghet finns inte; folken är lika litet som kungarna eller överklassen härskare av Guds nåde.

Samma reflexioner finns anledning att göra inför den nu pågående debatten kring Mykleprocessen. Det finns i den en benägenhet att värja friheten genom överdrivna och motsägande argument. Det finns ingen pornografi, säger några; ibland säger de samtidigt att pornografi är ofarlig eller till och med nyttig. Båda argumenten är lika orimliga. Att folk skriver och läser böcker för att ge och få sexuell eggelse är obestridligt. Att sådana skrifter kan påverka i riktning mot sexuell råhet, hänsynslöshet mot andra människor, en

löslighet och libertinism som är farlig och ondskefull synes vara lika obestridligt. Det är lika barockt att förneka detta som att förneka att det talade och skrivna ordet över huvud kan inverka på människornas tänkande och handlande. Om vi tror att ordet kan eja och upphöja, måste vi också tro att det kan fördärva och förnedra.

Men dessa risker — om vilka vi talar utan någon hänsyftning på den nu diskuterade boken — måste vi ta för friheten. Den andra vägen leder till att det ärliga och nya undertryckes och bestraffas i traditionens och konventionens namn, att diktaren och publicisten av rädsla drives från troheten mot den egna övertygelsen, att vår debatt och vår kultur blir fattig och förljugen. I det hela har den större friheten i skildringen av erotiska relationer inneburit en verklig frigörelse för många människor. Vi måste rastlöst förkasta tanken att lagen och domarna skall bestämma gränserna för tankens frihet. Det är därför det norska åtalet ter sig så barockt, den norska rättegången som en blandning av narrspel och häxprocess. Vi måste, liksom i fråga om demokratin, låta de enskilda människorna få bestämma. Vi kan blott falla tillbaka på det norska ord som en gång var ett fältrop och nu bör vara en truism: Frihet under ansvar.

Frihet under ansvar

Henrik Groth, chef för Cap-pelens förlag i Norge, inleder förlagets höstkatalog med en artikel av sållsynt skärpa och klarhet. Dess titel är "Har förläggarna själ?", och större delen av den handlar om bokförläggarens svårigheter och ansvar; de många kvicka och träffande saker som Groth säger härom måste vi avstå från att referera för att stanna vid det väsentliga i uppsatsen, reflexionerna om litteraturens frihet.

"Går inte den andliga friheten framåt? Nej, det gör den inte." Den omhuldas fortfarande som en tradition från revolutionära tider, men den är på väg att bli något främmande i det moderna samhället. Det finns en tendens att steg för steg begränsa friheten, "av hänsyn till ungdomen som fördärvas, av hänsyn till de obehäftade som perverteras, av

hänsyn till den härskande moralkodex som undergrävas." Man vill skydda själen, liksom man skyddar kroppen genom sociala reformer. "Vad vi än kan säga om det moderna välfärdssamhället: det ger ingen övning i frihetstankar och inbjuder oss inte till outtröttligt upprätthållande av idén om friheten som ett kostligt gott och en dödlig fara". Om tio år krävs kanske i Norge "en statens litteraturkontroll som en naturlig parallell till statens köttkontroll. Är det inte minst lika nödvändigt att beskydda oss mot andligt gift?" Denna tendens är begriplig; "den andliga friheten är inte gratis", "frihetens polemiska klimat skapar inte heller något paradiset". Men den frihetsfientliga tendensen måste bekämpas och besegras. Om man väl börjar att begränsa friheten går man vidare och motståndet

24/9